

1. ספר הזוהר
2. קבלת הראשונים
3. תורת האר"י הקדוש
4. ענפי הלימוד בתורת רבנו האר"י הקדוש
5. הקבלה "הספרדית"
6. הקבלה "האשכנזית"
7. קבלה ותורת החסידות

1. ספר הזוהר

ספר הזוהר הוא היסוד לתורת הקבלה אך המעיין בספר הזוהר (ללא פירוש) יראה בבירור שקשה עד מאוד להבין מדבריו שיטה ודרך מסודרת.

הסיבה לדבר נעוצה בעובדה שכל מטרתו של ספר הזוהר היא אמנם לשמר את סודות התורה, אך בצורה שלא יובנו למי שלא ראוי לכך. כך כתוב בספר הזוהר, שהוא "כצנצנת המן לדור האחרון", ובשל כך דווקא רבי אבא נבחר לכתוב בפועל את דברי רשב"י מכל תלמידיו, כיוון שידע להעלים את הדברים לבל יובנו לאותם שאינם ראויים.

כגודל קדושתו וחיבתו של ספר הזוהר, כך נסתרת וכמוסה בו ההבנה וההכרה המסודרת של פנימיות התורה.

וכך כתב המהר"ח"ו בעץ חיים שער א ענף ה':

"והנה אחר שהקדמנו לך כל ההקדמות האלו צריכים לנו לעורר אל המעיין הבא לעיין בספר הזוהר שימצא מאמרים רבים שונים ורחוקים זה מזה בתכלית הריחוק ואם לא יהיה לו הקדמות אלה (שמונה שערים) יסתר מעיונו כי לא ידע להבחין באיזה מציאות הוא מדבר המאמר אשר בו ולא ידע להבחין באיזה בחי' הוא מדבר המאמר ההוא אם הוא בא"ק עצמו. ואם בכל אותן האורות שיצאו והאירו ממנו. אם בבחי' אורות האוּזן. אם בבחי' אורות החוטם. אם בבחי' אורות הפה הנקרא עקודים. ואם בבחי' אורות העין הנקרא עולם הנקודים שהוא עולם האצילות טרם תקונם.... וצריך שתדע באיזה בחי' מתעסק מאמר ההוא כדי שתדע אותה הוי"ה באיזה מקום היא רומזת והנה בהיותך מעמיק ומעיין ועומד על בירורים של דברים אלו אז אפשר שתוכל להבין מאמרים אלו אם יהיה אליהם עמך בהיותך תמים לו כי לא ימנע טוב להולכים בתמים."

עם זאת, מדריך המהר"ח"ו את הבאים בסוד ה' לקבוע סדר בלימוד ספר הזוהר, וזאת מצד הפעולה הנשמטית, הזיכוכ והטהרה שלימוד זה מקנה לאדם. לאחר הגלות אורו הגדול של האר"י, קבעו רוב בעלי פנימיות התורה את רוב זמן לימודם דווקא בתורת האר"י ומתוך בקיאות והעמקה בשמונה שערים ניתן להבין מעט מזער מאוצרות ספר הזוהר הקדוש.

2. קבלת הראשונים

מתקופת הגאונים ועד הרמב"ן סודות התורה נמסרו מרב לתלמיד אך לא ניתן היה לגלות אותם בצורתם המלאה. וכך כותב מהר"ח"ו בעץ חיים:

"ודע שהרמב"ן והראשונים היו יודעים בפרצוף אלא שדברו בהעלם גדול לרוב הגלות שלא ניתן רשות לגלות ולהתפשט האורות הגדולים מאחר שגברו הקליפות וכל זר לא יאכל קדש אמנם בעקבות משיחא כמו בדורינו זה התחילו האורות להתפשט להיות כבראשונה כמו שהיה בזמן העולם מתוקן"

(עץ חיים חלק ב, קיח)

ומוסיף מהר"ח"ו בהקדמה לשער ההקדמות:

"והנה כל ספרי המקובלים האחרונים שהיו אחר הרמב"ן ז"ל אל תקרב אליהם כי מן הרמב"ן ואילך נסתרה דרך החכמה הזאת מעיני כל החכמים ולא נשאר בהם כי אם קצת ענפי הקדמות בלתי שרשיהם

ועליהם בנו המקובלים האחרונים ז"ל דבריהם בשכל אנושי ומעצמך תוכל לדעת לעמוד על המבחן כי המעיין החריף יוכל לכלול ולידע רוב הקדמותיהם וכלליהם בד' או ה' ימים וכל דבריהם כפל הענין במילות שונות וכל פרי הקדמתם היא היות י' ספי' נמצאות וחברו תלי תלים של ספר' בענין אשר כללות דבריהם יכתבו בב' או בג' קונטריסים ולא כן מצינו בראשונים... ואנשי לבב שמעו לי אל יהרסו אל ה' לראות בספרי האחרונים הבנויים ע"פ השכל האנושי ושומע לי ישכון בטח ושאנן מפחד רעה"

נחלקו המקובלים בביאור כוונת מהר"ו בדבריו אלה אך למעשה רוב רובם של הלומדים כיום נמנעים מללמוד את התורות שקדמו לאר"י הקדוש. יחד עם זאת יש לציין שקיימת הדרכה מפורשת מגדולי עולם קדמונים ואחרונים וביניהם בעל הלשם והרא"ה ללמוד את הספר "פרדס רימונים" לפני שניגשים ללימוד תורת האר"י. לפי חלק מהשמועות יש הדרכה מהרצ"ה ללמוד את הספרים "שערי אורה", "עבודת הקודש", "פרדס רימונים" ו"אילמה" לפני שניגשים ללימוד תורת האר"י. על כן מן הראוי שכל אחד יקבל הדרכה מרביתו בעניין זה.

3. תורת האר"י הקדוש

על מנת להמחיש את גודל החידוש בגלוי תורת האר"י, נביא את דברי החיד"א:

"ואולם לימים ראשונים נסתם כל חזון והחכמה העמוקה חכמת האמת, ונסתרה והיא נתמה"ה, וראשי הדורות ידעו רבנן איזה שרשים בכללות, וכבר אמרו בזוהר דאחרי סלוק רשב"י לא נשאר כ"א מלא העומר מן למשמרת לאצנעא... האמנם בימי רבינו האר"י זצ"ל רצה הקדוש ברוך הוא לפתוח שערי אורה ומעינות החכמה על ידי זכאי האר"י החי כי היתה נשמתו מעולם התקון מסוד פנימיות של הפנימיות שכבר נבררו כמה ניצוצות ולא נשאר אלא ברירת הרגלים. והיה זמן כשר להתגלות שרשי עיקרי פנימיות החכמה ולמחיה שלחו אלקים והוציא חמה מנרתקה והחזיר עטרה ליושנה לגלות ספוני טמוני קדשי קדשים".

(שם הגדולים מערכת גדולים אות א, ריט)

מאז שהתגלתה תורת האר"י הקדוש היא הפכה להיות העיקר והמרכז בכמות ובאיכות של לימוד תורת הסוד בעם ישראל. לכן, כבסיס עליו הכל עומד צריך ללמוד את תורת האר"י בצורה מקיפה וטובה. בין אם אדם רוצה ללמוד ולהעמיק בתורת האר"י לבד, בין אם חשקה נפשו בתורת הרש"ש, הרמח"ל, הגר"א, תורת החסידות בצד הנסתר שבה, תורת הרב קוק זצ"ל ועוד, אי אפשר להבין אותם כראוי ללא בקיאות מספקת בספר "עץ חיים" ובספרי השמונה שערים.

4. ענפי הלימוד בתורת רבנו האר"י הקדוש

נקדים ונאמר שכל אחת מהדרכים שהתפתחו בלימוד תורת האר"י היא אור גדול ועצום. כל אחד לפי נטיית ליבו ונשמתו ימצא את דרכו המיוחדת. לא פעם מתחיל אדם ללמוד דרך אחת ובהמשך מחליף לדרך אחרת. "כולם אהובים כולם ברורים".

ענפי הלימוד והשיטות השונות בלימוד רבנו האר"י מכונים בפי הלומדים: קבלה ספרדית, קבלה אשכנזית וחסידות. האמת היא שאין קשר בין השיטות השונות לעדה כזו או אחרת (ספרדים, אשכנזים, חסידים) והיו ספרדים שלמדו חסידות וקבלה אשכנזית, היו אשכנזים ליטאים שלמדו קבלה ספרדית וחסידות וחסידים שלמדו קבלה ספרדית וקבלה אשכנזית, אלא שכך שגור בלשון העולם ולכן כך קראנו לענפי הלימוד בהעדר שמות אחרים.

נקדים ונאמר שלא ניתן להבין את מהות שיטות הלימוד השונות רק מסיכום קצר אך ניסינו כמיטב יכולתנו לקרב את הדברים ללומדים המתחילים.

5. קבלה ספרדית

המאפיין הראשון של לימוד הקבלה על פי שיטת הלימוד של המקובלים הספרדים הוא הלימוד המעמיק, המעיין והמקיף של תורת האר"י הקדוש בעץ חיים, שער הכוונות ושאר השמונה שערים.

המאפיין השני הוא אימוץ שיטתו של רבנו הרש"ש הקדוש שגילה אור גדול ועצום בתורת האר"י בהגות השמ"ש על עץ חיים ובספרו נהר שלום. תורת הרש"ש עשתה סדר מופלא בדברי הרב וגילתה עומק חדש שיישב שאלות רבות שהתקשו בהם גדולי עולם לפניו.

המאפיין השלישי הוא, החיים על פי פנימיות התורה. רבותינו המקובלים הספרדים הקדושים מקדמת דנא לקחו על עצמם לחיות על פי הנהגות האר"י, לקום בחצות, להתפלל ולברך בכוונות, לעסוק בתיקוני העוונות ועוד. ורצוי להשתדל ליישם את הדברים הלכה למעשה.

ראוי לציין שאין זו רק ההנהגה הספרדית בלימוד, שכן גם הרמח"ל התפלל עם כוונות וכתב חיבורים וקיצורים בעניין, וכן רבים מחכמי האשכנזים כגון הרב נתן אדלר ותלמידו החתם סופר ועוד רבים מחכמי אשכנז, ורבים ממשיכי דרכו של הבעש"ט התפללו עם כוונות ונהגו כמנהגי המקובלים באורחות חייהם.

ראינו לנכון להאיר את עיני הלומדים בטעות נפוצה שיכולה להיות לרועץ. כפי שהעיר אחד מגדולי הדור בנגלה ובנסתר הרב שריה דבליצקי זצ"ל בקונטרס "ארי במסתרים" (קונטרס על בעל הלשם):

"ישנם כאלו שמשום מה הוציאו קול בדוֹתא שכאילו השיטה הספרדית שהיא שיטת הקדמונים בלימוד הקבלה, היא אינה אלא קריאה בעלמא ללא שום הבנה, וכלומר, לימוד שטחי, כמעט ללא תועלת, כנראה שמפיקי הקול הזה, שלצערנו כבר קנה שביתה באיזה מקומות... על ידי הוצאת קול זה נרתעים אלו הרוצים לקרבה אל המלאכה ולגשת ללימוד הקבלה, להיות מבני היכלא דמלכא, לטעום מעץ החיים ולחיות ולשבת בצילו. וממילא מנסים אלו הרוצים להתחיל בלימוד, להתחיל תיכף ומיד אליבא דריקניא בשיטת ההסברים אם כפי שיטה זו או אחרת, דבר שתחילתו וסופו כישלון חרוץ ודעה שטחית מבולבלת ביותר ללא כל סדרים, ללא כל הצלחה או לפחות בהצלחה מדומה שאינה למעשה ולא כלום.

אליבא דאמת, השיטה הספרדית שהיא שיטת הקדמונים ושגם רבנו (הלשם) דרך בה, היא דרך לימוד שאפשר ללמדה ולעסוק בה בדרך למדנית ביותר וכוללת קושיות תירוץ חילוקים ישובי שיטות ובירורי שיטות, ממש ממש כבחלק הנגלה של התורה"ק. עדים לכם עשרות הספרים שנתחברו על כתיבי האריז"ל והרש"ש בדרך זו על ידי גדולי הדורות. ועד לכך רבנו (הלשם) בספריו הגדולים והעמוקים שנכתבו כולם בדרך ושיטה זו."

6. קבלה אשכנזית

תחת הביטוי "קבלה אשכנזית" מתכוונים בעיקר לתורות הרמח"ל, הגר"א, ובית מדרשם. המשותף להם הוא שהלכו בדרך של ביאור "הנמשל" בתורת האר"י, כל אחד לפי דרכו המיוחדת. המושג של משל ונמשל מופיע בתורת האר"י מספר פעמים ולית מאן דפליג שתורת האר"י מגלה טפח ומכסה אלפיים אמה. אך הרמח"ל היה הראשון שביאר שכל תורת האר"י היא משל שטומן בתוכו נמשל. הרמח"ל מסביר שכל תורת הזוהר והאר"י קיימים באופן רוחני ממשי בעולמות העליונים אלא שגם גנוז בתוך תורת האר"י עולם רעיוני רוחני שאותו הוא מכנה הנמשל. הנמשל הוא דרכי הנהגת הקב"ה את עולמו, סוגיות שכר ועונש ועוד. לצערנו הרמח"ל לא כתב את ביאורו כסדר המבאר את כל מהלך הספר עץ חיים באופן הנמשל שבו, אך יש למצוא בכתביו המרובים התוויית דרך מיוחדת שמשנה את המבט ואתו אימצו רבים וגדולים מחכמי ישראל שהלכו לאורו בעניין הזה.

7. קבלה וחסידות

כל דברי החסידות, ובדומה להם תורת הרב קוק זצ"ל, מיוסדים על תורת האר"י הקדוש ורומזים לתורתו, וכמעט שאין להבינם באופן אמיתי ללא לימוד של תורה זו. ברור הדבר שגדולי החסידות עסקו באופן ישיר בתורת האר"י כגון: האדמו"ר הזקן ורבני חב"ד, רבי נחמן מברסלב ותלמידיו, האדמו"ר מקומרנא ועוד רבים.

החידוש הגדול בלימוד תורת הקבלה בדרך החסידות היא ההעמקה וחיבור תורת האר"י לעבודת ה' הפרטית ועבודת הנפש והמידות. ביסוד הדברים עומדת ההבנה שהאר"י הקדוש דיבר בעולמות העליונים והבעש"ט ותלמידיו האירו את התורה הזו בדרך "העבודה" ו"הדבקות". לראות את מבנה הספירות, העולמות והפרצופים באדם עצמו ובעבודתו את בוראו. דברים אלו נרמזו בתורת האר"י אך נשארו כמוסים ביותר.

גם כאן ראוי לציין שללא לימוד מעמיק של תורת רבנו האר"י הקדוש, רובא דרובא של האור הגדול שהאירו תלמידי אור שבעת הימים הבעש"ט הקדוש ישאר נסתר וגנוז בספרים הקדושים כיוון שחסרים ללומד השורשים וההקדמות שעליהם בנויות תורות קדושות אלו.

